

חבל נחלתו

מצות הארץ פי"א סכ"ג) "ואין מתודין אא"כ הפרישו בטהרה, ועכשיו בעו"ה שמפרישין הכל בטומאה אין אנו יכולים להתודות שאינו יכול לומר ולא ביערתי ממנו בטמא, עד יערה עלינו רוח ממרום ותמיה גדולה על השו"ע שהעתיק כל דיני וידויו". וכן הביא בארץ חיים מדברי מהריק"ש. ועי"ע בס' המעשר והתרומה (פ"א סס"ט).

אמנם ב"אחרית שנים" (פ"א) דייק מכך שהשו"ע והלבוש וכן הש"ך הביאו דיני וידו מעשרות שנוהג אף בימינו, וכן כללם בס' חרדים בין מצוות הנוהגות אף בימינו.

ותרומת מעשר אינן ניתנות לכהן אלא מתבערות, ומע"ש מתחלל ומתבער – לא ניתן להתודות.

והסיק (דמאי ב, ו) החזו"א להלכה: "ונראה כיון דידויו בזה"ז דרבנן, יש לסמוך על דעת הראב"ד והחזינוך שאין וידויו בזה"ז... וכש"כ שאין אנו בטוחים שלא עברנו בכל השנים על אחד מהדברים המעכבים את הידויו, והרוב בעוה"ר אינם מן המדקדקים ואינם ראוים להתודות ולר"י מטעם זה ביטלו הידויו אף שהיו מועטין אלו שלא הפרישו".

וכן הביא בארץ חיים (סתהון, סי' שלא סקמ"ב) משערי צדק לבעל החיי אדם (שער

סימן מא

המעכבים והמנועים מוידו מעשר

- ג. וגם נתתיו – זו תרומה ותרומת מעשר.
- ד. לגר ליתום ולאלמנה – זה מעשר עני, הלקט והשכחה והפאה אע"פ שאינן מעכבין את הודויו.
- ה. מן הבית - זו חלה.
  1. הפרשת חלה
  2. מרשותו
  3. דין המוכן לאכילה
- ו. ככל מצותך אשר צויתני – הא אם הקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתודות.
  1. שינוי הסדר אינו מעכב את הנתנה ומעכב את הודויו
  2. דוגמא או רק אלו
  3. הקריטריון להלכות המעכבות
  4. נתינה לבעליהן
- ז. לא עברתי ממצותך – לא הפרשתי ממין על שאינו מינו, ולא מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש ולא

- ראשי פרקים
- הקדמה
- [א] דיון כללי
- [ב] שלבי הבשלת הפרי המעכבים מביעור ומוידויו
1. הפירות החייבים בביעור.
  2. עונת המעשרות
  3. פירות שנה רביעית
  4. ביאור הרש"ס וקשייו
- [ג] הלכות בדיני ההפרשה אשר מעכבות
- א. בערתי הקדש מן הבית – זה מעשר שני ונטע רבעי.
1. חיוב הביעור
  2. ביכורים
  3. חיוב דרבנן במעשרות
- ב. נתתיו ללוי – זה מעשר לוי.
1. וידו על מע"ר בלבד
  2. ביטול הידויו

סימן מא – המעכבים והמנועים מוידוי מעשר

- מנ החדש על הישן ולא מן הישן על החדש.
- ח. ולא שכחתי – לא שכחתי מלברכך ומלהזכיר שמך עליו.
- ט. לא אכלתי באוני ממנו – הא אם אכלו באינה אינו יכול להתודות.
1. באילו מתנות?
2. באיסורי דרבנן?
3. לאו או עשה?
- י. ולא בערתי ממנו בטמא – הא אם הפרישו בטומאה אינו יכול להתודות.
1. אלו הלכות מעכבות?
2. מאין נלמד האיסור?
- יא. ולא נתתי ממנו למת – לא לקחתי ממנו
- ארון ותכריכים למת ולא נתתיו לאוננים אחרים.
1. הכלול באיסור
2. חומר האיסור
- יב. שמעתי בקול ה' אלהי – הבאתיו לבית הבחירה.
1. ביאור הפסוק
2. הביעור בביכורים
3. וידוי על ביכורים בלבד
- יג. עשיתי ככל אשר צויתני – שמחתי ושמחתי בו.
- [ד] המנועים מוידוי מחמת יחוסם
- סיכום

הקדמה

הפסוקים המתארים את מצות וידוי המעשרות נחלקים לשלושה חלקים עיקריים: א) תיאור הזמן בו מתודים. ב) הפרק הראשון של וידוי המעשר בו המתודה מודיע כי עשה כל הנדרש ממנו. ג) סיום הוידוי בבקשה על ההשפעה האלוקית לעם ישראל בא"י.

מאמר זה יעסוק בחלק השני שבו המתודה מודיע כי עשה ככל הנדרש ממנו. אי-התאמה בין הדברים שהוא צריך לומר לבין מעשיו גורם לכך שאינו יכול להתודות. וע"כ צריך לבדוק היטב את הכלול בדבריו. נברר שני עניינים עיקריים לגבי וידוי המעשר: על אלה מתנות מן המנויות שם מתודה ואפילו הן בפני עצמן, ואת שאר ההלכות לא קיים. ואלו הלכות מעכבות אותו מאמירת וידוי.

[א] דיון כללי

הירושלמי (מע"ש פ"ה מי"ד) מביא

מחלוקת: "אית תניי תני כל המצות שבתורה מעכבות, אית תניי תני כל המצות שבפרשה מעכבות. רבי אחא בר פפא בעא קומי רבי זעירא אפילו הקדים תפילה של ראש לתפילה של יד אמר ליה אוף אנא סבר כן".

מחלוקת הבריתות היא האם הוא מתודה על נתינת המתנות הכלולות בפרשה בלבד, או על כל המצוות שבתורה הכלולות באמירתו: "ככל מצותך אשר צויתני".

בביאור הדעה: כל המצוות שבתורה – נחלקו האחרונים. הרש"ס מבאר: "הקדים תפלה של ראש לתפלה של יד ועבר אמאי דדרשין כל זמן שיהו בין עיניך יהו שתיים וקסבר דכי קאמר ככל מצותך אשר צויתני אכל התורה קאי". הגר"א הוסיף (ביאורי הגר"א): "אפילו הקדים תפלה ש"ר לתפלה של יד פי' דהיינו אף שלא נכתב בפירוש אלא ממדרש חכמים נמי מעכב". כ"כ בפנ"מ.

אמנם להלכה הוידוי הוא רק על המנוי בפרשה ולא על כל מצוות שבתורה, כך

חבל נחלתו

שני ונטע רבעי, אלא יש בשאר דברים מעכבין אם ישנן בעולם ולא נתנן לבעליהן והם אינם מעכבים אעפ"י שהן בעולם ולא נתנן, ומע"ש ונ"ר אעפ"י שנשרפו ואינן בעולם ג"כ מעכבין את הידוי".

לפי השנות אליהו שלש מדרגות ביחס לעיכוב ממצות וידוי בסוגי המצוות השונות. מע"ש ונ"ר מעכבים כמצוה חיובית ואפילו נשרף כל כריו אינו יכול להתודות, שאר המתנות (תרומה, תרו"מ, מע"ר, מ"ע וחלה) אם ישנם בעולם – מעכבים, היינו, כשהפרישם ולא נתנם. ואם לא הפריש ונשרפו יכול להתודות. "והם" היינו לשו"פ אפילו הם בעולם ומפורשים אינם מעכבים.

בביאורי הגר"א לירושלמי חלק על הנכתב בשנות אליהו וכתב שדין לשו"פ כשאר מתנות וע"כ אם הן הופרשו או הוגדרו מעכבות מלהתודות. ז"ל: "ז"א נשרף טבלו אין יכול להתודות – פירוש דדייק מדקאמר הלקט והשכחה והפיאה אף שאין מעכבין את הידוי. והא ודאי הא דלקט אין מעכב היינו שלא בא לכלל לקט. דאם בא לכלל לקט ולא נתן **ודאי מעכב** מכל מצותך **המצות שבפרשה** ודאי מעכבין, אלא ודאי כשלא בא לכלל לקט, ומיניה הא דקתני דמעשרות ותרומה מעכבין היינו אף שלא הגיעו דהיינו שנשרף טבלו נמי מעכב".

החזו"א (מע"ש אות ו) כתב את ביאור הגר"א בשנות אליהו וחילק שאם קיים מקצת וביטל מקצת מאונס כגון שנשרף – מתודה. אולם אם ביטל מרצון אינו מתודה. עוד טוען החזו"א שהגר"א חזר בו מפירושו בשנות אליהו וסבר כדרכו בביאור שאין חילוק בין לשו"פ ושאר מתנות אם יכול לקיימן ומבטלן.

נראה מפסיקת הרמב"ם בהל' מע"ש ורבעי (פרק יא).

בביאור הדעה: כל המצוות שבפרשה - ג"כ נחלקו האחרונים.

במשנה נאמר שמתודה על לקט שכחה ופאה אע"פ שאינם מעכבים את וידוי. הרש"ס כתב: "כל מצוות שבפרשה הנוגעות לפרשת וידוי מעשר כגון מאי דתני במתני". וכן מהרא"פ: "לא אתיא רק למנות (אצ"ל למצוות) דפרשה – והן תרו"מ וביכורים וחלה שאחת מהן מעכבת מלהודות".

ולפי דבריהם כל עבירה באחת מהמתנות הנמנות במשנה (כהונה לוי ועניים) - אינו יכול להתודות. ועל כן את הנאמר בירושלמי (מעשר שני פ"ה ה"ד): "אמר רבי יונה זאת אומרת נשרף טבלו אינו יכול להתודות". מבאר הרש"ס: "נשרף טבלו אינו יכול להתודות כגון שהפריש מעשר שני ולא הספיק להפריש מעשר עני עד שנשרף אינו יכול להתודות דהא מתודה שהפרישו כדתנן במתני". ורק לשו"פ אין נתינתם מעכבת את ההידוי.

וכ"כ פני יהושע (ר"ה ה ע"ב): "בפירוש" בד"ה ה' אלהיך אלו צדקות ומעשרות וכו' ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך עכ"ל. אע"ג דהאי קרא לא איירי אלא ממעשר שני לחוד, כבר כתבתי בסמוך שכל המעשרות הוקשו זה לזה כדאיתא בכמה דוכתי אם לא היכא שחילק הכתוב להדיא. ועוד דבפרשה כי תכלה לעשר נמי כתיב וענית ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית וכולהו **תרומות ומעשרות התם רמיזי** כדאיתא במסכת מעשר שני [פ"ה מ"י] ע"ש".

אולם בשנות אליהו (פ"ה מ"י) באר אחרת: "אע"פ שאין מעכבין (=לקט שכחה ופאה) פ' דכולן אין מעכבים חוץ ממעשר

מהרמב"ם (הל' מע"ש ונ"ר פי"א הל' ז-ח) עולה כשיטת הרש"ס. שכתב:

"אינו מתודה עד שלא ישאר אצלו אחת מן המתנות, שכן הוא אומר בוידוי בערתי הקדש מן הבית, וערב יום טוב האחרון היה הביעור ולמחר מתודין.

כיצד הוא עושה אם נשאר אצלו תרומה ותרומת מעשר נותנה לכהן, מעשר ראשון נותנו ללוי, מעשר עני נותנו לעניים, נשאר אצלו פירות מעשר שני של ודאי או נטע רבעי או מעות פדייתן ה"ז מבערן ומשליך לים או שורף, נשאר אצלו מעשר שני של דמאי אינו חייב לבערו, נשאר אצלו בכורים הרי הן מתבערין בכל מקום".

וכן מהלכה יב: "ומניין שאינו יכול להתודות עד שיוציא כל המתנות שנאמר בערתי הקדש מן הבית, הקדש זה מעשר שני ונטע רבעי הקרוי קדש, מן הבית זו חלה שהיא המתנה של כהנים בבית, נתתיו ללוי זה מעשר ראשון, וגם נתתיו מכלל שקדמתו מתנה אחרת והיא תרומה גדולה ותרומת מעשר, לגר ליתום ולא אלמנה זה מעשר עני ולקט שכחה ופאה, אע"פ שאין לקט שכחה ופאה מעכבין את הוידוי".

למחלוקתם תהא נ"מ בפירוש המשניות המפרשות את הביעור; עפ"י רוב הראשונים הדרשות העולות מפסוקי הוידוי לעיכוב יכולות להתפרש על כל המתנות, ואילו לפי הגר"א כל הדרשות עוסקות במע"ש ונטע רבעי בלבד.

[ב] שלבי הבשלת הפרי המעכבים מביעור ומוידוי

1. הפירות החייבים בביעור

מצות וידוי פותחת (פר' כי תבוא, דברים פכ"ו פס' יב): "כי תכלה לעשר את כל מעשר

תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולא אלמנה ואכלו בשעריך ושבעו". חז"ל מקשרים זאת למצות הביעור הכתובה בפרשת ראה (דברים פי"ד פס' כח, כט): "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההוא והנחת בשעריך, ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו למען יברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידך אשר תעשה".

מפרש רש"י בפר' ראה: "מקצה שלש שנים – בא ולמד שאם השהה מעשרותיו של שנה ראשונה ושנייה לשמטה, שיבערם מן הבית בשלישית". ובהמשך מוסיף רש"י: "ואתה הולך לירושלים למעשר של שנה ראשונה ושנייה שהשהית ומתודה (דברים כו, יג) בערתי הקדש מן הבית, כמו שמפורש (שם כו, יב) בכי תכלה לעשר".

ובפרשת כי תבוא בפרשת וידוי מעשרות מפרש רש"י: "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית – כשתגמור להפריש מעשרות של שנה השלישית, קבע זמן הביעור והוידוי בערב הפסח של שנה הרביעית, שנאמר (דברים יד, כח) מקצה שלש שנים תוציא וגו'. נאמר כאן מקץ, ונאמר להלן (שם לא י) מקץ שבע שנים, לענין הקהל, מה להלן רגל אף כאן רגל, אי מה להלן חג הסוכות אף כאן חג הסוכות, תלמוד לומר כי תכלה לעשר, מעשרות של שנה השלישית רגל שהמעשרות כלין בו, וזהו פסח, שהרבה אילנות יש שנלקטין אחר הסוכות, נמצאו מעשרות של שלישיית כלין בפסח של רביעית, וכל מי ששהה מעשרותיו הצריכו הכתוב לבערו מן הבית". עולה מן הכתובים כי הביעור והוידוי היו על מעשרות מפירות שלש השנים שלפני כן כאשר הוידוי עצמו

חבל נחלתו

היה בשנה הרביעית והשביעית.

2. עונת המעשרות

במשנה (מעשר שני פ"ה מ"ח): "אמר רבי יהודה בראשונה היו שולחין אצל בעלי בתים שבמדינות מהרו והתקינו את פירותיכם עד שלא תגיע שנת הבעור, עד שבא רבי עקיבא ולמד שכל הפירות שלא באו לעונת המעשרות פטורים מן הבעור".

המפרשים (ר"ש ורע"ב) מסבירים שעונת המעשרות היא המנויה בתחילת מס' מעשרות (משניות ב-ד). והוא שלב בהבשלת הפרי המקביל להבאת שליש בתבואה, כאשר הוא עדיין מחובר לקרקע.

עולה מהמשנה שבתחילה חכמים סברו שכל פרי שעל העץ חייב בהפרשת מתנותיו וממילא מעכב את הוידוי, עד שבא ר"ע ולימד שרק פרי שלפני הפסח הגיע לעונת המעשרות חייב בביעור מעשרות ומעכב בכך את הוידוי.

דברים אלו צריכים ביאור, והרי המדובר בפירות השנה הקודמת וא"כ כל הפירות שהבשילו ברביעית מיבול שנה שלישית כבר ודאי הרבה לפני הפסח עברו את עונת המעשרות.

כמו כן קשה הבריתא בתוספתא (סנהדרין פ"ב ה"ו, ומקבילות בסנהדרין יא ע"ב וירושלמי מע"ש פ"ה): "מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו יושבין על גב מעלות בהר הבית ויוחנן סופר הלה לפניהם. אמר לו כתוב לאחנא בני גלילא עילאה ולבני גלילא תחתאה שלמכון יסגא, מהודענא לכון די מטא זמן ביעורא לאפוקי מעשריא ממעוטני זיתיא. ולאחנא בני דרומא עילאה ובני דרומא תתאה שלמכון יסגא מהודענא לכון אנחנא דומטא זמן ביעורא לאפוקי מעשריא מעומרי שבלייא"...

והרי מעטני הזיתים נסחטים לשמן

בתחילת החורף (תשרי-חשוון) וכן העומרים כבר ודאי אינם בשדות מחשש הגשמים, אלא הובאו לגרנות קודם החורף להפריד את הקש והקליפות מן הגרעינים, ומה היתה כונת מכתביו של ר"ג?! ואין לומר שמכתביו של ר"ג היו בסוף שלישית כיון שהמכתב השלישי עליו מסופר בבריתא עוסק בעיבור השנה, ור"ג שולח: "ולאחנא בני גלותא דבבבל ובני גלותא דימדי ושאר כל גלותא דישראל שלמכון יסגא, מהודענין אנחנא לכון כגזלייא רכיכין וכאימרייא דעדקין וזימניה דאביבא לא מטא ושפר באנפאי ובאנפי חבראי ואוסיפנא על שתא דא תלתין יומין". משמע שהוא מודיע זאת בטבת או בשבט שהוא יכול כבר להבחין שעדיין לא היתה הבשלת התבואה.

בפ"ה מ' לרמב"ם (הנדפס, למשנה במעשר שני שהובאה לעיל) נכתב: "כשהיו עושין בהן כל הראוי כדי להגיע בירושלם בעונת המעשרות הנזכר במסכת מעשרות ושיוציאו מהם המתנות הראויות ויעשו בהם מה שזכר". לפחות תחילת דבריו של פירוש זה (להגיע לירושלים) מובנים יותר, מפני שאכילת מעשר שני מחייבת עליה לירושלים, וממילא כל החטים והשמן צריך לאוכלם (או בדמיהם) דוקא בירושלים ומובן הזירוז של ר"ג לאנשי גליל ודרום. אולם הרב קאפח (שם מ"ח הע' 26) העיר על תרגום זה: "ואיני מבין דברים אלו ומאין לקחם". ועל כן לא ניתן להסתמך על פירוש זה.

במדרש תנאים דברים (פרק כו פס' יג) נאמר כך:

"מן הבית מה שבבית מעכב לא מה שבשדה. שאל תלמיד אחד את ר' נחוניא בן הקנה איש אמהום, אמר לו עביטי זתים וזחמש שבליים מה הן לעכב את הוידוי, אמר לו

הביעור והוא מעכב את הוידוי אפילו אם עדיין לא הופרשו מתנותיו.

אם נשנה בין הדעות במשנה לדעות בבריתות (בתוספתא ובמדרש תנאים) נראה שבמשנה המדובר בפירות מחוברים בעוד שבבריתות מדובר בפירות לאחר אסיפתם. לגבי הבריתות ניתן לבאר בדוחק שהמדובר על אכילתם או אכילה בדמיהם בירושלים, אולם לגבי המשנה, השאלות ששאלנו קשות.

הרמב"ם (הל' מע"ש ונ"ר פ"א ה"י) פסק כמשנה אליבא דר"ע שחובת הביעור חלה אפילו אם הפירות מחוברים לקרקע: "פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשנת הביעור אין מעכבין אותו להתודות ואינו חייב לבערן". ולפי הבנתנו לעיל דבריו צריכים ביאור.

3. פירות שנה רביעית

לכאורה ניתן לומר שהנחתנו כי הביעור הוא רק לפירות שנה שלישית והקודמים לה אינה נכונה. אלא הביעור הוא לכל הפירות הראויים למעשרות ואפילו הם של שנה רביעית. וע"פ זה מובנות הודעות ר"ג ובנו רשב"ג לאנשי גליל ודרום לגמור ולהפריש את מתנותיהם מאותם פירות שנקטפו ולא נתנו המתנות. ואף לדעת המשנה שחובת ביעור המתנות חלה על פירות במחובר שהגיעו לעונת המעשרות, ניתן להבין שצריך להזדרז להביאם לירושלים ולאוכלם. מובן איפוא, הרמב"ם שאינו מזכיר כלל שהמדובר דוקא בפירות שנה שלישית בפרק המוקדש לביעור ווידוי מעשרות (שם פ"א).

אולם תירוץ זה דחוק מאד. לגבי תבואה, הרי מדובר בוידוי בפסח, ולפי תירוצינו, השעורה שכבר הביאה שליש

בערתי הקדש מן הבית, מה שבבית מעכב לא מה שבשדה. נכנס ר' יהושע אצל, אמר לו שמענת מה שאל תלמיד זה, אמר לו מה אמרת לו, אמר לו בערתי הקדש מן הבית מה שבבית מעכב לא מה שבשדה. אמר לו אמר לך דבר שראו עני, לא מה ששמעו אזני. פעם אחת עליתי לשוק העליון לשער האשפות שבירושלם ומצאתי שם את רבן שמעון בן גמליאל ואת רבן יוחנן בן זכאי יושבים ושתי מגלות פתוחות לפנייהם ויוחנן סופר חלה עומד לפנייהם ודיו וקולמוס בידו אמרו לו כתוב איגרות משמעון בן גמליאל ומיוחנן בן זכאי לאחינו שבדרום העליון והתחתון ושלחליל ולשבעת פלכי הדרום שלום ידוע יהא לכם שהגיעה השנה הרביעית ואדיין קדשי שמים לא נתבערו אלא שתמהרו ותביאו חמש שבילים שהן מעכבות את הוידוי ולא אנחנו התחלנו לכתוב לכם אלא אבותינו היו כותבין לאבותיכם. אמרו לו כתוב איגרת שנית משמעון בן גמליאל ומיוחנן בן זכאי לאחינו שבגליל העליון והתחתון ולסימוניא ולעובד בית הלל שלום ידוע יהא לכם שהגיעה השנה הרביעית ואדיין קדשי שמים לא נתבערו אלא שתמהרו ותביאו עביטי זתים שהן מעכבין את הוידוי ולא אנחנו התחלנו לכתוב לכם אלא אבותינו היו כותבין לאבותיכם. אמר לו מה את מקיים בערתי הקדש מן הבית אמר לו מה שבבית מעכב לא מה שבראש האילן".

מתבאר מהברייתא במדרש תנאים שר' נחוניא בן הקנה ור' יהושע נחלקו, לרנבה"ק כל זמן שמלאכות עיבוד הפרי לאחר הקטיף לא נסתיימו נחשב הוא כדבר שבשדה, וע"כ אינו צריך להתבער וממילא אינו מעכב את הוידוי. לעומת זאת לפי ר' יהושע מרגע שהפרי נקטף חל עליו חיוב

חבל נחלתו

מהארץ. ולפי דבריו ת"ק של המשנה סבר שיעוד לפני הגורן משעה שנאספו הרי הם טבלים וחייבים בביעור. כל זאת אמר הרש"ס כדי שלא להיכנס לקשיים שפירוש רש"י גורם להם. אולם לענ"ד אף פירושו לא ניצל מהקשיים שהעלינו. וכי לאלו מעטני זיתים ועומרי שיבולים התכוננו ר"ג ורשב"ג, הלא המדובר בחצי שנה לאחר הקציר, ושלשה חודשים ויותר לאחר עצירת השמן ואלו תזכורות צריך לשלוח, כבר כל השמן בחביות וכל הדגן בערמות באוצרות לאחר הפרדתם מהפסולת או בשקים במחסנים וכד'. וצריך עיון.

[ג] הלכות בידי ההפרשה אשר מעכבות

כאמור, את חלקו הראשון של וידוי המעשרות דורשים חז"ל שהמתודה מונה הלכות אשר עליהן לא עבר או שעשה אותן. וראוי לבדוקן ולהסיק מהן מסקנות הלכתיות אלו מהלכות תרו"מ מעכבות את הוידוי. המשנה במסכת מעשר שני (פ"ה משניות י"ב) דורשת (ומקבילתה בספרי¹):

לפני הפסח אסורה בקציר לפני העומר! ואם נרצה לתרץ שיקצרו ויאכלו בפסח לאחר הבאת העומר, הלא מדובר בעולי רגלים ששדותיהם בדרום ובצפון וודאי לא יספיקו לחזור לביתם לאחר אכילת הפסח לקצור ולעשות את כל פעולות הכנת הפת, ולחזור לירושלים ולאוכלם?! וזאת בנוסף לבעית המלאכה בחוה"מ. קושי נוסף על תירוץ זה מדברי הירושלמי: "בשנה הריא אתה זקוק לבער ואי אתה זקוק לבער ירק שיצא מר"ה ועד פסח". ופרש הרש"ס: "דלא תימא כסברת ר"ג דלקמן (עפ"י פירוש רש"י כדלקמן) כיון דברביעית מתודין ומע"ש נוהג בה נימא דיבער נמי מע"ש דשנה רביעית גרפה כגון דירק".

4. ביאור הרש"ס וקשייו

הרש"ס יצא כנגד כל פירושי הראשונים והאחרונים בביאור עונת המעשרות אליבא דר"ע ופרש במשנה שעונת המעשרות כונתם לגורן למעשרות (המבואר אף הוא בריש מעשרות), וזהו פירוש דברי ר"ג "מהדר והתקינו" היינו, לאחר האסיף תביאום לידי חיוב, בסיום כל פעולות עיבוד הפרי אבל לא במחובר כפי שפרש רש"י אלא במנותק

1. ספרי (דברים פסקא שג): "בערתי הקדש מן הבית, זה מעשר שני ונטע רבעי. וגם נתתיו ללוי, זה מעשר לוי, וגם נתתיו, זה תרומה ותרומת מעשר. לגר ליתום ולאומנה, זה מעשר עני לקט שכחה ופאה אף על פי שאין מעכבים את הוידוי. מן הבית, זו חלה. דבר אחר מן הבית, כיון שהפרשתו מן הבית אין את נזקק לו לכל דבר. ככל מצותך – שאם הקדים מעשר שני לראשון אין בכך כלום. אשר צויתני – לא נתתיו למי שאינו ראוי לו. לא עברתי ממצותיך – לא הפרשתי ממין על שאינו מינו, לא מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש ולא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש. ולא שכחתי – לא שכחתי מלברך ומלהזכיר שמך עליו. לא אכלתי באוני ממנו – הא אם אכלו באנינה אינו יכול להתודות. ולא בערתי ממנו בטמא – לא שאני טמא והוא טהור ולא שאני טהור והוא טמא. ולא נתתי ממנו למת – לא לקחתי ממנו ארון ותכריכים למת דברי רבי אליעזר אמר לו רבי עקיבה אם למת אף לחי אסור, מה תלמוד לומר למת שלא החלפתיו אפילו

סימן מא – המעכבים והמנועים מוידוי מעשר

במתנות אליהן מתייחס הוידוי. ומשמע, שפרט ללקט שכחה ופאה כולם מעכבים את מצות הוידוי. נסקור את הלימודים הנלמד והמושמט והמעכב את הוידוי.

א. בערתי הקודש (מן הבית)

1. חיוב הביעור

הרמב"ן (יבמות עג ע"א) לומד מהבדלי הביטוי בין "ביערתי" ו"נתתיו" על הבדלי הפעולות בין מע"ש למעשר ראשון ותרומות. ז"ל הרמב"ן: "וחייבין (=מע"ש וביכורים בניגוד לתרומה) בביעור. פ' לבערו מן העולם כגון ביעור חמץ, משא"כ בתרומה אלא שצריך להוציאה מרשותו לקיים בה מצות נתינה, וכך שנינו שם במעשר שני כיצד היה הביעור נותן תרומה ותרומת מעשר לבעליו ומעשר ראשון לבעליו ומעשר עני לבעליו, ומעשר שני והבכורים מתבערין בכל מקום כלומר דשורפן או אוכלן קודם זמן, ר"ש אומר הבכורים ניתנין לכהנים כתרומה, והיינו דתני הכא ר' שמעון פוטר כלומר פוטרן מביעור גמור דמעשר, ובתוספות מקשים תרומה נמי תהא חייבת בביעור, דניגמר מבכורים, דכי היכי דגמרינן בכורים מתרומה ה"נ גמרינן תרומה מבכורים מדאקרו תרומה כדאמרינן בהעור והרוטב גבי משקין היוצאין מהן כמותן, ולי נראה דלאו קושיא היא דהכא הכי רבינהו רחמנא לביעור דנתינה כדתנן בערתי הקדש מן הבית זה מעשר שני ונטע רבעי, נתינו ללוי זה מעשר לוי, וגם נתתיו זה תרומה ותרומת מעשר וכו', אלמא לנתינה

א. בערתי הקדש מן הבית² – זה מעשר שני ונטע רבעי.

ב. נתתיו ללוי – זה מעשר לוי.

ג. וגם נתתיו – זו תרומה ותרומת מעשר.

ד. לגר ליתום ולאמנה – זה מעשר עני, הלקט והשכחה והפאה אע"פ שאינן מעכבין את הוידוי.

ה. מן הבית – זו חלה.

ו. ככל מצותך אשר צויתני – הא אם הקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתודות.

ז. לא עברתי ממצותך – לא הפרשתי ממין על שאינו מינו, ולא מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש ולא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש.

ח. ולא שכחתי – לא שכחתי מלברך ומלהזכיר שמך עליו.

ט. לא אכלתי באוני ממנו – הא אם אכלו באינה אינו יכול להתודות.

י. ולא בערתי ממנו בטמא – הא אם הפרישו בטומאה אינו יכול להתודות.

יא. ולא נתתי ממנו למת – לא לקחתי ממנו ארון ותכריכים למת ולא נתתיו לאוננים אחרים.

יב. שמעתי בקול ה' אלהי – הבאתיו לבית הבחירה.

יג. עשיתי ככל אשר צויתני – שמחתי ושמחתי בו.

חמשת הלימודים הראשונים עוסקים

בדבר טהור. שמעתי בקול ה' אלהי – והבאתיו לבית הבחירה. עשיתי ככל אשר צויתני – שמחתי ושימחתי בו.

2. המילים "מן הבית" נדרשות בהמשך המשנה ולא מהן נדרש לימוד זה.

חבל נחלתו

ב. נתתיו ללוי

1. וידוי על מע"ר בלבד

כתב הרדב"ז (הל' מע"ש פ"א הי"ד): "לא נתבאר בדברי רבינו מי שאין לו אלא מעשר ראשון אם יתודה או לא, ונראה שאינו מתודה דאפילו בביכורים לא היה מתודה אלא משום דכתיב הקדש ומשמע הקדש הראשון, ולא הוצרך להוציא אלא תרומה משום דקראה הכתוב ראשית..."

אמנם החסדי דוד (פ"ה הי"ג) כתב על

דברי הרמב"ם: "ואע"ג דלא הזכיר אלא מעשר שני נראה דלרבותא נקטיה דאע"ג דאינו מפורש במקרא עכ"ז הוא הניקור היודי דהקדש קאי עליה, וכ"ש מעשר ראשון ומעשר עני שמפורשים במקרא נתתיו ללוי ולגר וכו', לאפוקי תרומה שאינה מפורשת אלא אתיא מריבוייא, ותדע שזו כוונת רבינו, שהרי מסיים שניקור היודי במעשר סתם ולא קאמר שניקור היודי במעשר שני..."

מתבאר כי נחלקו הרדב"ז והחסדי דוד

האם על מעשר ראשון בלבד מתודה או שאינו מתודה. ועי' בשו"ת משפט כהן (סי' נו פ"ב אות ד).

2. ביטול היודי

בירושלמי (מע"ש פ"ה הי"ד): "נתתיו ללוי מיכן שאין נותנין מעשר לכהונה". ומסיבה זאת ביטל יוחנן כה"ג את וידוי המעשר כדברי המשנה (מע"ש פ"ה מט"ו) "יוחנן כהן גדול העביר הודיות המעשר". כדברי ר"ע מברטנורא: "יוחנן כ"ג – שמש בכהונה גדולה אחר שמעון הצדיק. העביר הודיות המעשר – לפי שעזרא קנס את הלויים שלא יתנו להם מעשר, כשעלה מן הגולה ובני לוי לא עלו עמו, וצוה שיתנו המעשר לכהנים. ויוחנן כהן גדול בטל היודי, כיון שאינו יכול לומר וגם

נתרבות ולא לביעור אחר".

היינו חיוב הביעור במע"ש ביכורים (ונ"ר) הוא ביעור מוחלט. לעומת זאת בתרומות ומע"ר החיוב הוא ליתנו לבעליו כהנים ולויים, אבל אינו מכלה אותו. ועי' בשו"ת משפט כהן (סי' נו פ"ב אות ו) שדן אם על נ"ר בלבד ג"כ מתודה. ושם (אות ד) האם כשיש לו רק מע"ש ונ"ר ואין לו תרומות האם מחסרים גם מדברי היודי.

2. ביכורים

במדרש תנאים כולל במילת "הקודש" – ביכורים – "ד"א בערתי הק' אלו הביכורים". וכן רש"י בפירושו עה"ת מכניס את הביכורים אולם לומדם מהמילה "וגם" – ממנו נלמדת התרומה. ובירושלמי (מעשר שני פ"ה הי"ד): "תני והביכורים מאן תנא ביכורין רבנין מאן לא תנא ביכורין רבי שמעון דתנין וחייבין בביעור ורבי שמעון פטר".

3. חיוב דרבנן במעשרות

בכמה מסכתות (ברכות לה, א; גיטין פא, א; ב"מ פח, א) לומד ר' ינאי מפסוק זה כי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני בית. ר' יוחנן חולק ומחייב אף בנכנס לחצר. עולה השאלה: האם יכול להתודות אם חייבם במעשרות בדרכים שאינן מן התורה כגון אש ושבת וכד' (רמב"ם מעשרות פ"ג ה"ג). ונראה לפי"ז שהחייב מדרבנן ועדיין לא הופרשו מעשרותיו אינו מעכב את היודי, ורק הנכנס לבית או לחצר (שקובעת מהתורה ש"ך י"ד שלא, קיב) ולא הופרשו מעשרותיו או לא ניתנו מעכב את היודי.

מתודה על תרומות בפני עצמן.

ד. לגר ליתום ולאמנה – זה מעשר עני, הלקט והשכחה והפאה אע"פ שאינן מעכבין את הודוי

בתוספתא (מנחות פ"י ה"ב) נאמר: "כיצד סומך זבח... מתודה עליו עון עברה... על עוֹלָה – עון לקט שכחה ופאה שאין להם וידוי דברי ר' יוסי הגלילי..."

בריתא זו מובאת במס' יומא (לו ע"א), וכתב עליה רש"י: "זעל עולה עון לקט שכחה ופאה – שאין להן וידוי, הכי גרסינן לה בתוספתא דמנחות (פרק עשירי), ולא גרסינן בה מעשר עני, דהא יש לו וידוי וגם נתתיו ללוי – זה מעשר ראשון, ליתום ולאמנה – זה מעשר עני (מעשר שני, פרק ה' משנה י'). משמע מרש"י שמעשר עני נתינתו מעכבת את הודוי.

וכ"נ ברמב"ם (ה"ב). וכן התויו"ט העיר כי הרמב"ם פסק שדוקא לקט שכחה ופאה אינם מעכבים ומשמע שמ"ע מעכב. ובמשנה ראשונה באר: "ונ"ל הטעם דהני כולו מצותן לבזו ולא לחלק... וכיון דליתנהו בנתינה לא קרינן בהו נתתיו לגר ליתום וגו'". אבל תוס' (יומא שם) מקשה על רש"י שניתן לומר שהבריתא המובאת ביומא אינה אותה בריתא של התוספתא, ועוד כיון שאין למעשר עני וידוי בפנ"ע כמו מע"ש, לכן יש מקום להתודות עליו כאשר מביא עולה. ועוד שהוידוי בביהמ"ק הוא על שעשה כדון, בעוד שהוידוי על העולה הוא אם חטא בנתינתו. למדנו מנימוקו האמצעי שאין מתודה על מעשר עני בפני

נתתיו ללוי". מכאן עולה שהנתינה למקבל המיועד מעכבת ואין די בהפרשה בלבד.

ג. וגם נתתיו – זו תרומה ותרומת מעשר

פרש ר' עובדיה מברטנורא (פ"ה מ"י): "וגם, תוספת הוא, משמע וגם נתתיו ללוי חוץ ממה שנתתי לכהן".

בירושלמי ביכורים (פ"ב ה"ב) נאמר: "אילו במעשר ובביכורין מה שאין כן בתרומה. תמן (=במס' מע"ש) תנינן וגם נתתיו זו תרומה ותרומת מעשר, תמן (=במס' מע"ש) את אמר תרומה טעונה וידוי, והכא (=ביכורים פ"ב מ"ב) את אמר תרומה אין טעונה וידוי. אמר רבי הילא תניי תמן (התרומה) [המעשר] והבכורים אחד הנותן ואחד הנוטלן טעונין וידוי, אמר רבי זעירה רבנין דתמן סברין, ורבנין דהכא אמרין מי שיש לו מעשר בפני עצמו מתודה, מי שיש לו תרומה בפני עצמה אינו מתודה". מבאר הגר"א שהירושלמי מביא שני תירוצים לישוב הסתירה. תירוץ אחד שבמע"ש ובביכורים הנותן והמקבל צריכים להתודות, בעוד שבתרומה ותרומ"מ המקבל אינו צריך לבער ואינו מתודה. ותירוץ נוסף שמי שיש לו רק מעשר שני וביערו מתודה עליו, אע"פ שבשאר המתנות כגון בתרומה וביכורים נאנס ולא יכל ליתן לכהנים, וכן אם יש לו ביכורים ונתנם לכהן אע"פ שאח"כ נאנס מתודה. ואילו מי שיש לו תרומה ונתנה לכהן ובשאר מתנות נאנס אינו מתודה³. הר"ש והרא"ש הביאו את שני ההבדלים, הרמב"ם (מע"ש פ"א ה"ד) הביא רק שעל תרומה בפנ"ע אין מתודה. לגבי וידוי מעשרות לכל הדעות אינו

3. תירוץ זה סותר לכאורה לשיטת הגר"א במע"ש שרק מע"ש מחוייב בביעור ומעכב את הוידוי, ואולי ביכורים דינם כמע"ש, ואם קיים בהם את הביעור כהלכה נפטר מחיובו במע"ש.

חבל נחלתו

עצמו.

ה. מן הבית

1. הפרשת חלה

במשנה נדרש על הפרשת חלה. והיינו אם יש לו עיסה בבית שלא הופרשה חלתה או שהופרשה ולא ניתנה מעכבת את הוידוי. וכן נדרש בתוספתא (מע"ש פ"ה הכ"ג). וכ"פ הרמב"ם (הל' מע"ש פי"א הי"ב): "מן הבית זו חלה שהיא המתנה של כהנים בבית".

2. מרשותו

בספרי דברים (פי"ט שג) וכן בתוספתא (מע"ש פ"ה הי"ג) נלמדת הלכה נוספת ממלים אלו: "דבר אחר מן הבית, כיון שהפרשתו מן הבית אין את נזקק לו לכל דבר". ובאר בחסדי דוד: "נראה דה"פ, שאם הוא רחוק מפירותיו יכול לזכות המתנות לבעליהן ע"ד שעשו ר"ג והזקנים כדתן במשנה ט', ובהא מקרי שהפרישו מן הבית, כלומר מרשותו ושוב אין זקוק לו ויכול להתודות". וכעין זה פרש בחזון יחזקאל על התוספתא.

3. דין המוכן לאכילה

עוד דין שנלמד מחיוב ביעור הקודש מן הבית הוא האמור בירושלמי (מע"ש פ"ה ה"ד): "הכל מודין בפת ושמן שהוא צריך לבער ביין ובתבלין שהוא כמבוער, מה פליגין בתבשיל, בית שמאי אומרי צריך לבער, ובית הלל אומרי אין צריך לבער. מה טעמא דבית שמאי וצרת הכסף בלבד בידך מה טעמא דבית הלל אפילו מחללו מהו מועיל". היינו בניגוד לשאר מע"ש כגון פת ושמן או ממון מע"ש שצריך ביעור, הרי תבשיל לפי ב"ה אינו צריך ביעור ויכול להשאירו בביתו. והרמב"ם (הל' מע"ש ונ"ר פי"א ה"ט) פסק: "במה דברים אמורים ששורף ומבער

תוס' ישנים (יומא שם) מקשה אף הוא על רש"י שעל כל המתנות ישנו וידוי ומה שכתוב במשנתנו שאין להם וידוי הכונה היא שאין להם וידוי בפני עצמו והם אינם מעכבים את הוידוי. (וקוש' נוספת כתוס'). ומשמע משני בעלי התוס' שאף מעשר עני אינו מעכב את הוידוי. וכ"נ מהריטב"א ביומא. וכן בחי' שפת אמת (יומא שם) הביא מחלוקת זו.

ולענ"ד שיטת תוס' והריטב"א קשה שכמעט אי אפשר לומר שמעשר עני אינו מעכב את הוידוי, והרי הפסוקים בפר' ראה עוסקים במעשר עני וממנו מתחיל כל חיוב ביעור מעשרות (כמבואר לעיל תחילת פרק ב) וא"כ איך ניתן לדלג עליו ולומר שאינו מעכב.

במלאכת שלמה הסתפק לגבי המשפט "שאינם מעכבין את הוידוי" ומה הגורם לעיכוב, והסיק: "ונ"ל טעמו של דבר דכיון דכתיב בפרשה בערתי הקדש מן הבית כל דאקרי קדש הוא דמעכב וכל הטובל אע"ג דאין בו תרומה מעכב דדרשינן ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' ודרשי' בפ' הנשרפין בעתידין ליתרם הכתוב מדבר. ואסיקנא בפ' יש מותרות דאפי' מעשר עני נמי טביל מה שא"כ בלקט שכחה ופאה דלא טבלי ונשרף טבלו נמי שאני דטבל היה בידו". ושיטתו עולה כפסיקת הרמב"ם בפ"א לעיל.

עולה, שמחלוקת ראשונים היא האם נתינת מעשר עני מעכבת את הוידוי. ולכו"ע לקשו"פ אינם מעכבים את הוידוי. ועי' בשו"ת משפט כהן (סי' נו פ"ב אות ה) שדן אם על מע"ש בלבד מתודה.

שעשה עשוי, ומניין שהוא בלא תעשה שנאמר מלאתך ודמעך לא תאחר, לא תאחר דבר שראוי להקדימו ואין לוקין על לאו זה.

2. דוגמא או רק אלו

השאלה, שאותה לא מצאתי שמבררים הפוסקים היא: האם הקדמת מע"ש לראשון היא דוגמא וכל מי שעבר על הלאו של היפוך הסדר אף בתרומה וביכורים אינו יכול להתודות או דוקא במע"ש שהקדימו לראשון.

מהרמב"ם (הל' מע"ש ונ"ר פי"א הי"ג) משמע שהמשנה מביאה דוגמא בלבד. ז"ל: "וצריך להפריש המתנות על הסדר ואח"כ יתודה שנאמר ככל מצותך אשר צויתני, האם הקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתודות". אמנם לשיטת הגר"א שנתנית שאר המתנות, פרט למע"ש ורבעי, אינה מעכבת את הוידוי אא"כ הן בעין, לא ברור ששינוי הסדר במתנות שאינו מתודה עליהן יעכב וצ"ב. ועי' שו"ת משפט כהן (סי' נו פ"ב אות ג) שדן אם יכול להשאל על הפרשתו כדי לתקן את שינוי הסדר.

3. הקריטריון להלכות המעכבות

ישנן הרבה הלכות שאינן מעכבות בדיעבד ולא הובאו כמעכבות את הוידוי. כגון: הפרשה שלא מן המוקף – הל' תרומות פ"ג הי"ז. הוסיף על מה שנתכוין – פ"ד ה"ז. מן הרע על היפה – פ"ה ה"ג. מן הטהור על הטמא – פ"ה ה"ז. מן הלח על היבש ולהיפך – פ"ה ה"ח.

והרמב"ם (הל' מעשר פ"א ה"ז) מעביר זאת אף לגבי מעשרות: "כל שאמרנו בתרומה אין תורמין מזה על זה כך במעשר אין מעשרין מזה על זה, וכל שאמרנו בתרומה אם תרם תרומתו תרומה כך במעשר אם הפריש מעשרותיו מעשרות, וכל שהוא פטור מן

כשנשארו אצלו פירות שאינו יכול לאכול כולן קודם שיכנס יום טוב, אבל אם נשאר תבשיל של מע"ש ונטע רבעי אינו צריך לבערו שהתבשיל כמבוער, וכן יין ותבלין הרי הן כמבוערין".

ו. ככל מצותך אשר צויתני – האם הקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתודות

הלכה זו פותחת סידרת הלכות נוספת, אשר בניגוד להלכות הקודמות הקובעות מה הן המתנות עליהן הוא מתודה, הרי בוידוי על הלכות אלו הוא מודה כי הפריש את המתנות כהלכותיהן.

1. שינוי הסדר אינו מעכב את התינה ומעכב את הוידוי

המשנה במסכת תרומות פ"ג מ"ז מלמדת: "המקדים תרומה לבכורים מעשר ראשון לתרומה ומעשר שני לראשון אע"פ שהוא עובר בלא תעשה מה שעשה עשוי שנאמר (שמות כב) מלאתך ודמעך לא תאחר". ועולה מהמשנה שעל כל שינוי בסדר עובר בלאו.

מפרש ר' עובדיה מברטנורא: "שנאמר מלאתך ודמעך לא תאחר – ה"ק אע"פ שהוא עובר בלא תעשה שנאמר מלאתך ודמעך לא תאחר, אעפ"כ מה שעשה עשוי, מלאתך אלו הבכורים שמתמלאים בבכור, ודמעך זו תרומה, ומעשר ראשון נמי יש בו תרומת מעשר. לא תאחר, לא תשנה הסדר".

וכ"פ הרמב"ם (הל' תרומות פ"ג הכ"ג): "כשמפרישין תרומה ומעשר מפרישין אותן על הסדר, כיצד, מפריש בכורים תחילה לכל, ואח"כ תרומה גדולה, ואח"כ מעשר ראשון, ואח"כ מעשר שני או מעשר עני, והמקדים שני לראשון, או מעשר לתרומה, או תרומה לבכורים, אע"פ שעבר על לא תעשה מה

חבל נחלתו

המתנות מעכבות, כל הלכה מאלה אף באחת המתנות תעכב. לעומת זאת לפי הגר"א רק במע"ש מעכבות הלכות אלו, ואם עבר עליהן באחת המתנות יכול להתודות.

הלכות אלו המנויות כאן מעכבות אף בדיעבד:

שני מינים זע"ז – רמב"ם הלכות תרומות פרק ה הלכה ב.

מן התלוש על המחובר או להיפך – רמב"ם הלכות תרומות פרק ה הלכה ט. ור"ש ורא"ש פשוט שנותן מן החיוב על הפטור או להיפך.

מן החדש על הישן או להיפך - לגבי ביכורים - רמב"ם הלכות ביכורים פרק ב הלכה ז.

לגבי תרומה - רמב"ם הלכות תרומות פרק ה הלכה יא.

בהלכות אלו נראה שאם חזר והפריש כראוי – יכול להתודות ורק אם נסמך על הפרשתו שאינה תקינה ואין תרומתו תרומה אז אינו יכול להתודות.

ח. ולא שכחתי – לא שכחתי מלברכך ומלהזכיר שמך עליו

פי' רש"י (ברכות מ ע"ב) "מלברכך – ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומה ומעשר". וכן הריב"ם (מע" פ"ה מי"א): "לא שכחתי מלברכך ומלהזכיר שמך עליו. פי' בא"י אמ"ה אקב"ו להפריש תרומה, וכן להפריש מעשר ראשון, וכן להפריש מעשר שיני, וכן לעני, וכן לתרומת מעשר, וכן לפדיון מעשר שיני, וכן להפריש חלה מעיסה". וכן פי' רע"ב.

וכתב על כך התוס' יו"ט: "זתמיהני על המזרחי ורבינו בגור אריה שכתבו על מה שפי' רש"י בפרשת כי תבא ולא שכחתי מלברכך

התרומה פטור מן המעשר, וכל התורם מעשר, כל שאמרנו בהן לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה כך אם עשרו מעשרותיהן מעשרות, וכל שאין תרומתו תרומה כך אין מעשרותיהן מעשרות".

ונראה שאם שינה בהן אינו מעכב את הוידוי אע"פ שלכאורה דינם דומה להקדמת שני לראשון. ואולי ניתן לומר שדוקא הקדמת שני לראשון מעכבת והיא בלבד, וע"כ הלכות אלו אינן מעכבות.

4. נתינה לבעליהן

הספרי (דברים פסקא שג) לומד הלכה נוספת מהמלים "אשר צויתני": "אשר צויתני, לא נתתיו למי שאינו ראוי לו". וכ"כ במדרש תנאים לדברים (פכ"ו פסוק' יג). ולא בורר למי הכונה. הרמב"ם (הל' מע"ש ונ"ר פי"א הי"ג) המשיך: "נשרף טבלו אינו יכול להתודות שהרי לא הפריש מתנות ולא נתן לבעליהן, ובזמן שהיו נותנין מעשר ראשון לכהנים לא היו מתודין שנאמר וגם נתתיו ללוי". ונראה ששתי הלכות למד מכאן: א. שנתן לבעליהן. ב. שאם לא נתן לבעליהן עפ"י הדין אינו יכול להתודות.

ז. לא עברתי ממצותך – לא הפרשתי ממין על שאינו מינו, ולא מן התלוש על המחובר, ולא מן המחובר על התלוש, ולא מן החדש על הישן, ולא מן הישן על החדש.

כתב המשנה ראשונה: "כל הני דחשיב לא תני להו בשום דוכתא גבי מעשר דאסירי אלא גבי תרומה תני להו במס' תרומות ושמינתין דה"ה במעשר. ומכאן יצא לו להרמב"ם פ"א מהל' מעשר דין ז' שכל שאינו בתרומה אינו במעשר, והכסף משנה לא מצא לו מקום..."

נראה כי לפי שיטת הראשונים שכל

על הפרשת מעשרות שר"ל שבח והודאה דאילו נוסח ברכה אנשי כנסת הגדולה תקנה ומדרבנן היא. ואמר המזרחי שזאת המשנה שאומרת מלברכך ומלהזכיר שמך מסכים עם זה הפירוש על דברי רש"י. ואיך תסכים עם זה הפירוש אחרי שהגמרא (=ברכות מ ע"ב) מייית למשנה זו אפלוגתא דרב ור' יוחנן בכל ברכה שאין בה שם ומלכות? אלא הנכון דרש"י נוסח הברכה קאמר [וכן הוא בהדיא בפ"י רש"י בפרק כיצד מברכין (ה"ד לעיל)...] ואע"ג דמדרבנן היא אסמוכה אקרא דמי גריעא ברכה לאסמוכה אקרא משאר דברים דמדרבנן שהסמיכות על המקראות.

מתבארים מדבריו שתי דעות לגבי חיוב זה. גישה ראשונה של ר' אליהו מזרחי והמהר"ל שדברים אלו הם חיוב כללי של שבח והודאה ואינו קשור לברכה. לעומתם דעת הראשונים שהובאו לעיל עפ"י התויו"ט שהמדובר בפסוק הוא על ברכות המצוות להפרישן. הקושי בדרך הראשונה הוא שהחיוב אינו מוגדר ופירושי שאר המפרשים חלוקים על כך. הקושי בדרך השנייה שאנשי כנה"ג תקנו ברכות וא"כ כיצד ניתן לומר שהן כלולות בחיוב של התורה. ותירוצו של התויו"ט שזו אסמכתא משמעותו שאין הברכה מעכבת. ועולה איפוא כי לפי שתי השיטות ברכות אינן מעכבות.

במלאכת שלמה (פ"ה מי"א) הביא מהרש"ס שהכונה בברכה לברכה אחרונה באכילת מע"ש בירושלים על שבעת המינים שברכה אחרונה היא מהתורה. והוא עצמו תירץ כתויו"ט שזו אסמכתא בלבד.

אף הפני יהושע (ברכות מ ע"ב) על הסוגיא בברכות שהזכיר התויו"ט כתב: "וצריך להיות דתנן, דמשנה שלימה היא בשלהי

מעשר שני [פ"ה משנה י"א]. מיהו לכאורה משמע מהך מתני' דעכ"פ ברכות ז' מינין דאורייתא נינהו מדקתני לא שכחתי מלברכך ומלהזכיר שמך עליו ועכ"פ איירי במידי דשייך בהו תרומות ומעשרות דאורייתא דהיינו דגן תירוש ויצהר וממילא דה"ה לאינך ז' מינין ומכל שכן לשיטת הרמב"ם וסייעתו דתרומות ומעשרות נוהגין בכל הפירות דאורייתא וא"כ ממילא דשייך בהו הך קרא דלא שכחתי מלברכך דמשמע דחייב לברך עליהן דאורייתא אלא דמצוין למימר דהך דרשה דלא שכחתי מלברך שמך לא דרשה גמורה היא אלא אסמכתא בעלמא". וע"ע בשו"ת הר צבי (מילי דברכות סי' א) שדן האם ברכות המצוות דאורייתא או דרבנן ומתי הן מעכבות את המצוה. וכן בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' צא סעיף ב) עסק בכך.

ונראה לחדש כי חיוב ההודאה והברכה במצוות אלו הוא מן התורה, אולם ניסוחו בתור ברכה הוא מדרבנן, וכמצות תפילה לדעת הרמב"ן, וע"כ אם הודה וברך בדרך אחרת לרבש"ע יצא י"ח, אולם חכמים קבעוהו בברכה, ומי שלא ברך ולא הודה או שיבח בדרך אחרת – אינו יכול להתודות, ולכל שיטה במצוות לפי דרכה. לראשונים בכל המתנות ולגר"א במע"ש נ"ר וביכורים. וראיה על כך מדברי הרמב"ן בהשגותיו לסה"מ לרמב"ן: "וכן דרשו בזה שלילות אחר, אמרו (מע"ש פ"ה סמ"א) ולא שכחתי מלהזכיר שמך עליו. והדבר ידוע שאם הפריש ולא בירך אינו לוקה ואינו עובר בלאו אף על פי ששולל נפשו מזה". היינו, ישנו חיוב הודאה אבל לא לאו אלא חיוב היוצא מתוך העשה אכילה בשמחה.

ועי' בשו"ת משפט כהן (סי' נו פ"ג אותיות א, ב, ה) שדן בנוסח הברכה. ושם באות ג

חבל נחלתו

אם מברך שהחיינו.

ט. לא אכלתי באוני ממנו – הא אם אכלו באינה אינו יכול להתודות

1. באילו מתנות?

הלכה זו שהמתודה מודה כי לא עבר עליה היא רק במע"ש ונ"ר, ולחכמים גם בביכורים. כדברי הרמב"ן (דברים כו, יד): "לא אכלתי באוני ממנו – אע"פ שהידידי בכל המעשרות כמדרש וגם נתתיו ללוי ולגר וליתום ולא למנה – (ספרי יג, מעשר שני פ"ג ה"י), אבל 'לא אכלתי באוני ממנו' יחזור על הקדש לבדו שהוא מעשר שני ונטע רבעי, והם שאסורין באונן ובטומאה".

וכן ר' עובדיה מברטנורא (ביכורים פ"ב מ"ב): "ואסורין לאונן – במעשר כתיב (שם) לא אכלתי באוני ממנו. ובבכורים נאמר (שם) ושמחת בכל הטוב מלמד שאסורים לאונן, ורבי שמעון מתיר – בכורים לאונן דתרומה קרינהו רחמנא ותרומה שריא לאונן".

2. באיסורי דרבנן?

הרמב"ם (הל' מע"ש ונ"ר פ"ג ה"ה) פסק: "האוכל מע"ש באינות של תורה לוקה שנאמר לא אכלתי באוני ממנו, והוא שיאכלנו במקום אכילתו בירושלים, אבל אם אכלו בחוץ באינות, או שאכלו בפנים באינות של דבריהם מכין אותו מכת מרדות". ומתעוררת השאלה אם אכל כשהוא אונן מהתורה מחוץ לירושלים או שאכל אונן מדרבנן בירושלים האם יכול להתודות. ובקצרה: האם איסורי דרבנן מעכבים מוידוי מעשרות?

3. לאו או עשה?

איסור אכילה באינות נפלה בו מחלוקת גדולה בין מוני המצוות האם

הוא לאו או איסור עשה. והנ"מ לעניין דידן שלדעות חלק מהראשונים לא רק העובר בלאו באחת מן המתנות אינו יכול להתודות אלא אף העובר באיסור עשה.

כתב הרמב"ם בספר המצוות (שורש ח): "ונשאר עלינו לבאר דבר אחד כדי שתשלם בו כוונת השער הזה. וזה כי כשספר בתורה וגזר עלינו שננקה נפשתינו בשנשלול ממנו הפועל הפלוני והפלוני הנה אותו הפועל יימנה מכלל מצוות לא תעשה. ואעפ"י שהלאו שבא בו הוא שלילה לא אזהרה. מאחר שצוינו שנשלול אותו מנפשתינו ונאמר אני לא עשיתי כך ולא עשיתי כך ידענו בהכרח שהפועל הכך והכך מוזהר ממנו. וזה כמו צוות הכתוב לנו (ר"פ תבוא) **שנאמר לא אכלתי באוני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת**, זה הורה על היות כל פועל מאלו מוזהר ממנו. והנה יבא ביאור זה במקומו (ל"ת קנ"ב) בדברינו על אלו המצוות". והרמב"ן השיג: "אבל מה שכתב הרב כי כשנצטוינו בתורה שנשלול מנפשתינו המעשה הפלוני והפלוני שימנה המעשה הוא בכלל מצוות לא תעשה ואע"פ שלא הבא בדבר הוא שלילות לא מניעה כגון הכתוב לא אכלתי באוני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת, וגם בעל ההלכות (אית ריעה-פ) הודה כן, ואני לא באתי לידי המדה הזאת. כי מן הנראה מדברי רבותינו ז"ל בתלמוד אין מניעה בתורה שלוקין עליה באה מן הכלל. אבל אלו וכיוצא בהן **לאו הבא מכלל עשה הן שנצטוינו אנחנו החיים לאכלו בטהרה לפני ה' ובשמחה** לא באינות ולא בטומאה ולא לתת ממנו למת".

מתבאר כי לפי הרמב"ם איסור זה הוא לאו, וכ"כ בסה"מ (לאוין קנא), ולפי הרמב"ן זהו עשה. ביראים (סי' פז) כתב כרמב"ם:

בערתי ממנו בטמא, בין שהמעשר טמא והאוכל טהור, בין שהמעשר טהור והאוכל טמא, והוא שיאכלנו בירושלים קודם שיפדה, שאינו לוקה על אכילתו בטומאה אלא במקום אכילתו, אבל אם אכלו בטומאה חוץ לירושלים מכין אותו מכת מרדות. ואפילו להדליק [בן] את הנר אחר שנטמא אסור עד שיפדה שנאמר לא בערתי ממנו בטמא".

המתמיה לגבי הוידוי שהמובא בהלכה ד אינו מעכב את הוידוי אע"פ שלוקים עליו. כן פסק הרמב"ם: "הערל כטמא ואם אכל מעשר שני לוקה מן התורה כדרך שלוקה על אכילת תרומה, שהתרומה קרויה קדש ומע"ש קרוי קדש שהרי נאמר בו קדש לה". ומשמע שאף בשאר המתנות הערלות אינה מעכבת. ואולי תלוי במה שנכתב לעיל פרק ו האם ההלכות שמתודה עליהן הן דוגמא ובעצם כל הלכות ההפרשה והנתינה מעכבות אפילו שאינו מפרטין בוידוי, או שדוקא הלכות אלו מעכבות את הוידוי.

2. מאין נלמד האיסור

הרמב"ם לשיטתו בספר המצוות (מצות ל"ת קט) פרט חיובי לאו זה: "שהזהירנו מאכול מעשר שני בטומאה ואפילו בירושלים עד שייפדה. שהשורש אצלנו שמעשר שני שנטמא פודין אותו אפילו בירושלים כמו שהתבאר במכות (יט ב). והאזהרה מזה הוא אמרו (ר"פ תבוא הוב' סוף שרש ח) **לא בערתי ממנו בטמא**. ובאה הקבלה (שם וספרי) בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא. ובגמרא מכות (יט ב) התבאר גם כן שהמעשר והביכורים אסור לבער מהן בטומאה והאוכלן בטומאת עצמו לוקה אבל בתנאי שיאכל זה המעשר בטומאה בירושלים בלא פדיון ואז ילקה כמו שזכרנו..."

"מעשר שני שלא לאכל באנינות. הזהיר הכתוב בפ' [תבא] לא אכלתי באוני ממנו. והיכן הוזכר מעשר שני שם, דכתיב בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי זו תרומה ותרומת מעשר, לגר ליתום ולא למנה זה מעשר עני ולקט שכחה ופאה וסמין ליה לא אכלתי באוני ממנו. ומאחר שכולם כאן מנלן דאמעשר שני לחוד קאי, דכתיב 'לא אכלתי' בעל המעשר הוא דקאמר הכי. ואין לנו בכולם שהאכילה תלויה בו אלא מעשר שני שהרי כולם יוצאים מתחת ידו ללוי או לכהן או לעני. הלכך יש לנו לומר דאמעשר שני לבד קאי".

וכן הביא מחלוקת זו בפנ"י (מכות יז ע"ב): "דהא באיסור אנינות דמעשר לא אשכחן איסור לאו אי משום דלא אכלתי באוני ממנו אמרינן בהדיא בריש פרק כל שעה ובכמה דוכתי דלא הוי אלא וידוי בעלמא ומהאי טעמא כתבו הרמב"ן וסמ"ג (ל"ת רסג) במנין דאיסור לאוין דלא אכלתי באוני לא הוי לאו ממש אלא איסורא בעלמא ומשום שמחה בעלמא למצוה מן המובחר..." **וע"ע בשו"ת דברי יציב (חיו"ד סי' רכא).**

לפי דעת הרמב"ם וסיעתו ברור טעם עיכוב הוידוי. לפי הרמב"ן ראוי להתודות רק מי שקיים מתנותיו בשלמות, וע"כ חיובים היוצאים מתוך העשה של אכילתו בשמחה מעכבים אותו מלהתודות.

י. ולא בערתי ממנו בטמא — הא אם הפרישו בטומאה אינו יכול להתודות

1. אלו הלכות מעכבות

את האיסורים היוצאים מפסוק זה מגדיר הרמב"ם (הל' מע"ש ונ"ר פ"ג ה"א-ה"ג) כך:
"האוכל מע"ש בטומאה לוקה שנאמר ולא

חבל נחלתו

הרמב"ן (השגות לטה"מ שורש ח) לשיטתו, חולק וסובר שעצם הפסוק הוא איסור עשה, ואם אכל בטומאה לוקה, אך לא מהפסוקים בוידוי מעשרות.

ז"ל: "והראייה בזה כי השלילות בלא ביערתי ממנו בטמא נכנס בו שלא הסיקו תחת תבשילו בהיות המעשר טמא כמו שאמרו בגמ' הערל (עג ב) ואסור לבער ממעשר וביכורים בטומאה מה שאין כן בתרומה מנא לן, אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן דאמר קרא לא ביערתי ממנו בטמא ממנו אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר שמן של תרומה שנטמא. **ואם יהיה השלילות מחייב להיות מניעה בלאו יהיה המדליק שמן של מעשר שני שנטמא לוקה, וזה לא עלה על דעת מעולם.** והרב עצמו (ל"ת קנ ופ"ב ממע"ש ה"ב) אינו אומר כן. ועוד אמרו שם רבי שמעון אמר לא בערתי ממנו בטמא בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא. והיכן מוזהר על אכילתו איני יודע טומאת הגוף בהדיא כתיב ביה נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב ולא יאכל מן הקדשים, טומאת עצמן מניין תלמוד לומר לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ולהלן הוא אומר בשעריך תאכלנו. הרי לנו מזה בביאור שאע"פ שהשלילות הזה לא בערתי ממנו בטמא יש במשמעו כל אכילה בטומאה בין בטומאת הגוף בין בטומאת בשר **בקשו אזהרה ממקום אחר שתהיה מניעת לאו להלקותו עליה.** וכך אמרו עוד בגמ' מכות (יט ב) רישא, דקתני מעשר שני שלא נפדה באלו הן הלוקין, במעשר שני טמא וגברא טהור וקא אכיל ליה בירושלם ומנא לן דמחייב עליה דתניא רבי שמעון אומר וכו'. **ולמדנו שאין בשלילות הזה מעצמו מלקות עד שיביאו בו אזהרה מלאו גמור. ומה**

שנכלל בו עוד ביעור כגון הסקה תחת התבשיל שלא באה בו אזהרה במקום אחר אינו לוקה עליו. וכן כתב רבינו שלמה ז"ל בפרק כל שעה (כד א) דאתמר התם גמר ממעשר ומה מעשר הקל אמרה תורה לא בערתי ממנו בטמא קדש חמור לא כל שכן ופירש הרב ואע"ג דוידוי בעלמא הוא ואינו לאו הא נפקא לן ביה באיסור לאו ביבמות בפרק הערל (עג ב). וכן בשלילות לא אכלתי באוני ממנו ולא נתתי ממנו למת אין בהם מלקות ולא אמרו מעולם בלוקח כסות וכלים בין לחי בין למת בכסף מעשר שני אלא יאכל כנגדם (עי' מע"ש ספ"א) ואם כבר נאכלו פטור". עולה שהרמב"ן מודה שישנו לאו על אכילת מע"ש בטומאה וכן איסור על ביעור מע"ש בטומאה, אולם זה לא נלמד מהפסוק בוידוי מעשר.

וכרמב"ן כתב היראים (סי' פז): "לאו זה דלא אכלתי מצאתי בבה"ג ואינו נראה לי, דהא לא בערתי ממנו בטמא אינו לאו דאמרינן עליו בהערל ביבמות [ע"ג ב'] היכן הוזהר עליו טומאת הגוף בהדיא כתיב ביה טומאת עצמו איני יודע בו וכו'".

יא. ולא נתתי ממנו למת – לא לקחתי ממנו ארון ותכריכים למת ולא נתתי לאוננים אחרים

1. הכלול באיסור

כתב הרמב"ן בפירושו עה"ת (דברים כו, יד): "ולא נתתי ממנו למת – לעשות לו ארון ותכריכין, לשון רש"י. ולא הבינותי זה, שהרי מפורש בכתוב (לעיל יד, כה כו) שמעשר שני אין מחללין אותו חוץ לירושלים אלא על כסף צורה ובירושלים יתן הכסף על דבר הראוי לאכילה בבקר ובצאן וביין ובשכר ויאכל לפני ה'. והרב רבי משה כתב בחבורו

(הל' מעשר שני פ"ג ה"י), מעשר שני ניתן לאכילה ושתייה שנאמר ואכלת שם לפני ה' אלהיך, וסיכה כשתייה. ואסור להוציא בשאר צרכיו, כגון שיקח בו כלים ובגדים ועבדים, שנאמר ולא נתתי ממנו למת, כלומר לא הוצאתי אותו בדבר שאינו מקיים את הגוף. עשה מלת "למת" בכאן כנוי לדברים אשר לא יחיה האדם בהם, ואלו דברי הבאי. ואחרים מפרשים, שמתודה שלא נתן ממנו על ארון ותכריכין אפילו למת שהוא מצוה, וכל שכן לחי בטלית וחלוק".

היינו הרמב"ן מקשה על פירוש רש"י שלא שייך וידוי על אי עשיית ארון ותכריכים ממע"ש שהרי מותר לחלל רק על מעות ולקנות ממנו בירושלים רק דברי מאכל. והוא דוחה את פירוש הרמב"ם שהוידוי הוא שלא הוציאו לדברים שאינם קיום הגוף, וכן פירוש אחרים שלא הוציאו לדבר מצוה של גמ"ח למת וכש"כ לחי.

ממשיך הרמב"ן: "ובספרי (תבוא יד), ולא נתתי ממנו למת, לעשות לו ארון ותכריכין דברי רבי אליעזר, אמר לו רבי עקיבא אם למת אסור אף לחי אסור, ומה ת"ל לא נתתי ממנו, שלא החלפתיו אפילו בדבר טהור. פירוש, רבי עקיבא דורש ולא נתתי ממנו, שלא עשיתי ממנו חליפין אפילו בדבר טהור הראוי לאכילה כענין ששנינו (מעשר שני פ"א מ"א) אין מוכרין אותו ואין מחליפין אותו, ולא יאמר אדם לחבירו בירושלים הא לך יין ותן לי שמן. ויהיה 'למת' על דעתו מחובר למעלה, לא אכלתי ממנו באוני למת, שאין אנינות אלא למת.

וראיתי בירושלמי (מעשר שני פ"ב ה"א) רבי אליעזר בשם רבי סימאי אומר לא נתתי ממנו למת מה אנו קיימין, אם להביא ארון ותכריכין דבר שאסור לחי, לחי אסור כל שכן

למת, איזה דבר שמותר לחי ואסור למת זו סיכה. גם זה לא ידעתי מהו, שאם טך בשמן מעשר למת הרי בערו בטומאה, וכבר התודה עליו 'לא בערתי ממנו בטמא'. ובגמרא בפרק הערל (יבמות עד א), אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי סימאי מנין למעשר שני שנטמא שמותר לסוכו, שנאמר ולא נתתי ממנו למת, למת הוא דלא נתתי הא לחי דומיא דמת נתתי, איזהו דבר ששורה בחיים ובמתים הוי אומר זו סיכה. ושם הקשו, ואימא ליקח לו ארון ותכריכין, ופירוש שיהיה מותר בחי ליקח לו חלוק כשנטמא כיון דלא קרינא ביה ואכלת שם לפני ה' אלהיך, ופירקו 'ממנו' מגופו. נשאר עכשיו, כי הוידוי 'בלא נתתי ממנו למת' מחובר עם 'לא בערתי ממנו בטמא', יתודה עליו שלא אכל ממנו טמא ולא נתן מן הטמא למת לסוך אותו.

אבל במשנה (מעשר שני פ"ה מ"ב) שנינו כדברי רבי אליעזר, לא נתתי ממנו למת, לא לקחתי ממנו ארון ותכריכין למת, לא נתתי לאוננים אחרים. ומשמעות זה, שהם דורשים בו שלא נתנו למת לא לגופו של מת בארון ותכריכין ולא לאוננים שלו, שהוא מתודה על אנינות שלו ושל אחרים, ומפני אנינות של אחרים יתודה על הארון והתכריכין אע"פ שאפילו לחי אסור".

ומסיק הרמב"ן שלפי הגמרא ביבמות משמעות וידוי שלא נתן משמן מע"ש שנטמא לסוך מת, ולפי ר' אליעזר שלא נתנו לצורכי המת – ארון ותכריכים ולא לאוננים אחרים לאוכלו.

2. חומר האיסור

הרמב"ם והרמב"ן ממשיכים במחלוקתם. הרמב"ם (סה"מ מ"ת קנב) כתב: "שהזהירנו מהוציא דמי מעשר שני אלא באכילה ושתייה. והוא אמרו בו (שם ה' שם) ולא נתתי ממנו

חבל נחלתו

הקודמת הוא מזכיר משפט זה כדי לחזק את דעת הרמב"ם שהיודי מלמד על לאוים ואינו רק סיפור דברים וז"ל: "והוא כאילו אמר לא תבער ממנו בטמא כלומר לא תאכל ממנו בטמא, כי אחר שהשם ציונו שנאמר לא עשיתי כן וכן הרי הוא כאלו ציונו לא תעשה כן, ומן הטעם הזה נחשוב לשונות אלו שבפסוק זה ללאוין. והנה סוף הפסוק אומר שמעתי בקול ה' אלהי, לומר שהוא הוהירנו על כל זה".

אמנם הרמב"ם (הל' מע"ש פ"א הט"ו) הזכיר את דרשת המשנה והספרי וצ"ל שההבאה מתייחסת לביכורים. והיינו כרבנן ולא כר"ש וע"כ ביכורים חייבים בביעור ויודי ואסורים לאונן (עי' ביכורים פ"ב מ"ב). וכ"פ בתפארת ישראל (אות ע). והמשנה ראשונה מעיר כי הרמב"ם בהל' מע"ש מסיים: "ששמח ושימח בו שנאמר ושמחת בכל הטוב". שהוא פסוק הלקוח מביכורים ובו הוזכרו אף לוי וגר. וכן באר הגר"א על מצות ביכורים. ולפי"ז הבאת הביכורים לבית המקדש מעכבת את היודי.

(אולם בתחילת היודי על המלים: "בערתי הקדש מן הבית" שנדרש על מע"ש ונ"ר הושטמו ביכורים משום שהמשנה והבריתא בספרי אליבא דר"ש. וק"ק שרישא אליבא דר"ש וסיפא פליגא עליה).

2. הביעור בביכורים

כיון שעסקנו בביכורים נברר אלו הלכות מעכבות בהם. הלכות ביכורים מרובות כדברי הרמב"ם (הלכות ביכורים פ"ג הי"ד): "נמצאת אומר שהבכורים טעונין שבעה דברים: הבאת מקום, וכלי, קריאה, וקרבו, ושיר, ותנופה, ולינה". ורובן הגדול כלל לא נמנו כמעכבות את היודי. הרמב"ם (הל' מע"ש ונ"ר פ"א ה"ח) כתב: "נשאר אצלו

למת. ולשון ספרי ולא נתתי ממנו למת שלא לקחתי ממנו ארון ותכריכין. וכל זמן שיוציא ממנו דבר יאכל כנגדו כמו שהתבאר במקומו (מע"ש פ"א מ"ז, ה' מע"ש פ"ג ה"י). ואמנם זכר המת לחזוק כאילו הוא יאמר ואע"פ שהוא מצוה לא הוציא בה מעות מעשר שני. ונראה לי שהוא בעבור שאמר ית' שיוציא דמי מעשר שני במזון לבד כמו שאמר (ראה יד) ונתתה הכסף וכו' שם הוצאתו בוולת המזון כאילו הוציאו למת שאין תועלת למת בזה". (וכבר הובא לעיל בדברי הרמב"ן מחלוקתו על הרמב"ם בפירוש הפסוק).

הרמב"ן (סה"מ שורש ח) נאמן לדרכו כתב: "וכן בשלילות לא אכלתי באוני ממנו ולא נתתי ממנו למת אין בהם מלקות ולא אמרו מעולם בלוקח כסות וכלים בין לחי בין למת בכסף מעשר שני אלא יאכל כנגדם (עי' מע"ש ספ"א) ואם כבר נאכלו פטור".

יב. שמעתי בקול ה' אלהי – הבאתו לבית הבחירה

1. ביאור הפסוק

דרשת פסוק זה קשה, וכי מה עניין ההבאה לבית הבחירה? הרי בכל המתנות עליהן הוא מתודה המתנה היחידה שצריכה הבאה לביהמ"ק היא ביכורים. ויותר נראה, מצד הקישור בתוך הפסוקים, דברי ספר החינוך (מצ' תרי) המבין משפט זה: "שמעתי בקול ה' אלקי", כמשפט מסכם לשלשת ההלכות הקודמות (לא אכלתי באוני, ולא בערתי בטמא, ולא נתתי ממנו למת). ואלו דברי ס' החינוך: "שלא להוציא דמי מעשר שני אלא בצרכי אכילה ושתייה, ועל זה נאמר (דברים כ"ו, י"ד), ולא נתתי ממנו למת שמעתי בקול ה' אלהי, כלומר לא הוצאתי ממנו בדבר שאינו מקיים את הגוף". ואף במצוה

הגר"א (שנ"א פי' הקצר) כתב: "שמחתי אני בעצמי, ושמחתי את אחרים שנתתי צדקה". ונראה שהצדקה היא בנוסף לכל המתנות, אלא שקצת קשה לפי"ז מה עניינה של צדקה בתוך הוידוי, ואולי כונתו: נתתי צדקה משאר הפירות שנשארו בידי, שהרי סו"ס פרט לכל המתנות רוב הפירות נשארו בידי בעליהן⁴. ועי' בהערה 4 שם פרשנו שכונתו של הגר"א היא למעשר עני. ולפי"ז אם לא נתנו אינו יכול להתודות.

[ד] המנועים מוידוי מחמת יחוסם

במסכת מע"ש (פ"ה מ"ג, יד): "ואת האדמה אשר נתתה לנו – מכאן אמרו ישראל וממזרים מתודים אבל לא גרים ולא עבדים משוחררים שאין להם חלק בארץ. ר' מאיר אומר אף לא כהנים ולוים שלא נטלו חלק בארץ. ר' יוסי אומר יש להם ערי מגרש".

והרמב"ם (הל' מע"ש ונ"ר פי"א הי"ז) פסק כר' יוסי: "ישראל וממזרים מתודים, אבל לא גרים ועבדים משוחררים מפני שאין להם חלק בארץ והרי הוא אומר ואת האדמה אשר נתת לנו, כהנים ולויים מתודים שאע"פ שלא נטלו חלק בארץ יש להם ערי מגרש".

ועי' בשו"ת משפט כהן (סי' נו פ"ד) שדן באיזה נוסח אומרים כהנים ולויים את הוידוי וביחס לאמירת נשים וקטן שהגדיל.

סיכום

הרבה מאד הלכות בוידוי מעשר, נמצאות במחלוקת ראשונים ואחרונים,

בכורים הרי הן מתבערין בכל מקום. ויחד עם הצורך להביאן לביהמ"ק הן ההלכות היחידות המעכבות את הוידוי.

הצורך בביעור מיוחד. המתנות הדומות לו מאלה שמתודה עליהן הן תרומה גדולה ותרומת מעשר ושתייהן אינן טעונות ביעור כאמור ברמב"ם בהלכה ח שהן טעונות בזמן הביעור נתינתן לכהן. וא"כ מדוע הביכורים לא ינתנו בירושלים לאנשי משמר כדינם (רמב"ם הל' ביכורים פ"ג ה"א). עוד תמוה שהרמב"ם כתב שהביכורים מתבערים בכל מקום, וא"כ אם אדם לא הביאם לבית הבחירה ומבערם במקומם הוא לא יוכל להתודות.

3. וידוי על ביכורים בלבד

בהל' יד (הל' מע"ש פי"א) כתב הרמב"ם: "וכן אם לא היה לו אלא בכורים בלבד מתודה שנאמר בערתי הקדש, הקדש הראשון שהוא הביכורים". אף הלכה זו מיוחדת לביכורים בדומה למע"ש ונ"ר, ואינה דומה לתרומה שאין מתודים עליה בלבד. ועי' לעיל בפ"א.

ג. עשיתי ככל אשר צויתני – שמחתי ושמחתי בו

הרמב"ם (הל' מע"ש ונ"ר פי"א הט"ו) מבאר כשיטת המשנה והספרי: "עשיתי ככל אשר צויתני ששמחתי ושימחתי בו שנאמר ושמחתי בכל הטוב". לא בוארו מה הם גדרי השמחה האכילות שלו בירושלים או הנתינות לאחרים, ומה שיעורם לעכב את הוידוי.

4. בפ' הארוך: כתב הגר"א: "שמחתי ושמחתי בו – זו צדקה וחושב כאן כל העשר מצות שבפת כמ"ש בירושלמי (חלה סופ"א)... ואלו הן: חלה וביכורים ותרומה ומעשר ותרומת מעשר ומע"ש ולקט שכחה ופאה וצדקה". וברשימה זו חסר לכאורה מעשר עני, ואולי לזה כונת הגר"א גם בפירוש הקצר.

חבל נחלתו

והרבה מהן מסופקות מהן מעכב את הוידי. נסינו לחקור את ההלכות המעכבות מתוך דרשת הפוסקים, ויש עוד

הלכות הנחקרות ע"י האחרונים כגון הרא"ה קוק במשפט כהן (סי' נה, נו) ועוד.

סימן מב

קבר ביסודות בניין

שאלה

מפורסם בציבור וכנראה שהדברים נכונים כי בעת בניית בניין מסויים בירושלים הטמינו עבריינים גופת עבריין בתוך היסודות, ועל הגופה יצקו בטון. האם מותר לכהנים להיכנס לתוך הבניין?

תשובה

א. השאלה העיקרית שצריך לברר היא מקומה של הטומאה ואופן קבורתה. ונראה שכיון שמדובר בבניין גדול ולא ידוע המיקום המדוייק צריך לדון על כמה אפשרויות של מקום הטומאה.

סוג הטומאה עליו צריך לדון הוא טומאה רצוצה. היינו, כזית מן המת או יותר שאין עליו אוהל של טפח על טפח ברום טפח, ואין פתח המוציא את הטומאה. וכיון שהמדובר ביציקת טונות של בטון בדחיסות גבוהה נראה כמעט ללא ספק שהמדובר בטומאה רצוצה.

כך הגדיר זאת הרמב"ם (הל' טומאת מת פ"ז ה"ד): "אין הקבר מטמא מכל סביביו עד שיהיה שם חלל טפח על טפח על רום טפח, אפילו הגביה הבנין על גבי חלל טפח עד לרקיע הכל טמא לפי שהכל כקבר, היתה טומאה רצוצה ולא היה שם חלל טפח טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואין טמא אלא הנוגע כנגד הטומאה מלמעלה או

המאהיל עליה מלמעלה או הנוגע כנגדה מלמטה או מה שהאהיל עליו מלמטה אבל הנוגע בצדי הבנין טהור".

היינו יחודה של טומאה רצוצה שהיא בוקעת ועולה בוקעת ויורדת והנטמא בה הוא ע"י נגיעה או שמאהיל בדיוק מעל הטומאה או שהיא מאהילה תחתיו.

והראב"ד השיג: "א"א דבריו סתומים ואולי כוונתו אינה מיושרת כי זה הענין שלש מדות יש בו: שאם יש במקום הטומאה טפח מרובע אע"פ שהטומאה ממעטת החלל והרי הוא כטומאה רצוצה ובוקעת ועולה ומטמאה באהל כמו כן מטמא כל סביביו במגע וזהו **קבר סתום**. ואם יש שם טפח פנוי חלל אינו מטמא באהל אבל מטמא כל סביביו במגע. ואם אין במקום הטומאה טפח מרובע זו היא **טומאה רצוצה** שבוקעת ועולה ומטמאה באהל ואינה מטמאה במגע מצדיה וזו הרצוצה אם היא בכותל שבין שני בתים או במעזיבה שבין בית לעליה רואים לאיזה צד היא יותר קרובה ובוקעת לאותו צד ומטמא כל מה שיש באותו אהל..."

ונראה שלגבי מקרה דידן שהוא הסוג השלישי בראב"ד, הדין מוסכם בין הרמב"ם לראב"ד ולגבי הטומאה בקיר נדון להלן.

וכך פסק הרמב"ם בהלכה הבאה:

"זה כלל גדול בטומאת מת שכל דבר המטמא באהל מן המת אם היה רצוף שאין